

Ahmet Hamdi Tanpınar

Yazan: Ahmet Kutsi Tecer

TANPINAR'A GÖRE YAHYA KEMAL

Yahya Kemal konuşuyor

Şimdi her ikisi de o çok sevdikleri Boğaz'da, Rumelihisarı mezarlığında, yanyana, sonu gelmiyen bir sohbe dalmış gibiler. İkisinin üzerinde de mevsimine göre, vefallerin bıraktığı güller, karanfiller, kriyantemler görülür.

Bu iki dörtlük iki ayrı teknik ve estetik görüş içinde her birinin mizacını, hayat felsefesini, do layısıyla onların birbirlerine yakın ve uzak taraflarını yansıtır.

Sonsuzluğa açılan bir pencere gibi, Tanpınar'ın şiirinde ömür sınırını aşan bir zaman kavramı; Yahya Kemal'in şiirinde ise ölümlü hayat sınırları içine alan bir görüş vardır. İkisi de, bir bakıma, ruhun ölümsüzlüğü çizgisi üzerinde birleşirler. Yahya Kemal'in panteizme kayan bu görüşüne karşılık, Tanpınar'da «Stokikler» e yakın bir kâinat görüşü sezilir. İkisi arasında mizaç ve çocukluk yıllarının içinde geçtiği aile ve çevre değişikliğinden gelen bu ayrılık, iki şairin şiir anlayışı üzerinde önemli rol oynar.

Nitekim Batı kültürü ile yoğrulmuş bu iki fikir ve sanat adamının millî kültürümüz karşısındaki durumları da farklıdır: Yahya Kemal daha ziyade İran - Türk şiirinin beslendiği mistik bir idealizme; Tanpınar ise Türk manîk ve ahlâkçılığından (Babası «Kadı» idi) Batılı bir akılcılığa doğru yönelir.

Yahya Kemal aile topraklarının millî sınırlarımız dışında kaldığı o felâketli Balkan harbi sırasında henüz en heyecanlı, en ateşli gençlik çağındadır. Bununla beraber, Tanpınar'ın dikkat ettiği gibi, gerek nesrinde, gerek şiirinde bu temaya pek az değinir. Mizacının sığındığı şiir ikliminde bunun yerini bir «tarih ve fetih» temasının aldığı görülür. «Akinçılar», «Mohaç Türküsü»nü, «Gedik Paşa'ya Gazel»i ve daha sonra «Selimname»yi yazar.

Çocukluğunun bir kısmını sonradan kaybedilen vatan topraklarında geçiren Tanpınar ise, daha ziyade millî hayatı bir şuur bütünlüğü ile sınırlandırır. «Beş Şehir», Erzurum'u, Konya'yı, Bursa'yı, İstanbul'u ve Ankara'yı yazar.

Yahya Kemal eski zaferlerin, eski akıncıların ruhunu dile getirirken, Tanpınar zaman içinde bir hayat düzeni kuran fikir, duygu ve zevk unsurlarının terkiibini araştırır.

Yahya Kemal ile Tanpınar arasındaki şiir dostluğu bütün edebiyat âlemi için bilinen bir şeydir. Bir çokları için Tanpınar, Yahya Kemal'in bayrağı altında yürüyen bir şairdir. Tanpınar'ın

Darülfünunda Yahya Kemal'in talebesi olduğu, onun konuşmalarında ve yakınlığında kendi kozasını örnek için sıcak bir ortam bulduğu bir gerçektir. Buna rağmen, daha talebe iken aralarında başlayan bir dostluk, yıllar yılı, sökülmez bir dikiş halini aldığı halde şiir anlayışı bakımından aralarında gitgide büyüyen bir mesafe vardır.

Bir çoklarının zannettiği gibi Tanpınar kendi sanatını ona borçlu değildir. Batı edebiyatını, özellikle Fransız şiirini üstadı tanımadan evvel tanımaya başlamıştı. Yahya Kemal hocası olmasa bile o yine kendi şairlerini keşfetmekten geri kalmayacaktı. Tanpınar'ın Yahya Kemal'e borçlu olduğu şey, kişiliğinin oluştuğu çiraklık yıllarını gerçek bir sanat ustası yanında geçirmiş olmasıdır. Kaldığı o senelerde Yahya Kemal hem şiirleriyle, hem sohbetleriyle etrafını büyüleyen bir insandı. Mütareke yıllarına raslayan Darülfünundaki dersleri dışında ve «Dergâh» dergisi çevresinde yükselen bir gençlik vardı. Tanpınar işte bu kuşakla birlikte yükselen bir şairdir. Vefası, terbiyesi ve gerçek sanat aşkıyla Tanpınar, ömrü boyunca onu kendine bir üstad olarak ilân etmekten geri kalmamıştır.

Daha her ikisinin sağlığında Tanpınar'la Yahya Kemal arasındaki şiir dostluğu çözümlenmesi gereken bir problem olmuştur. Tanpınar'ı Yahya Kemal'e yakınlığının fikir ve görüş bağları nelerdir? Onu üstaddan ayıran, hatıta uzaklaştıran görüş ayrılıkları nelerdir? Bugün bu soruların kar

şılığını Tanpınar'ın «Yahya Kemal» adlı kitabında buluyoruz(1). Bu kitap Tanpınar'ın ölümüne yakın günlerde bitirmeye uğraştığı, fakat ölümlüyle müsveddelerini gözden geçirmek fırsatını bulamadığı notlarıdır. Gerçi o, kitabın önsözünde: «Bu kitap Yahya Kemal'in sağlığında yazılmış makalelerin genişletilmiş şeklidir.» diyor, ama kitap bu ölçünün çok dışındadır. Daha doğrusu kitabın yazılmasında iki amaç güdülmüştür.

Tanpınar üstadın son yıllarında eski şiir dilini kullanarak, eski şiirin türlerine dayanarak yazdığı veya yayınladığı şiirlerden sonra bir tedirginlik içindedir. Bu şiirler hiç de «Şerefâbad» yahut «Mahurdan Gazel» de gördüğümüz «Neo-Klasik» anlayışta bir estetiğe bağlı değildir; sadece «eski» ye bağlıdır. Hele «Eski Şiirin Rüzgârıyla» dediği şiirlerle «Kendi Gök Kubbe» adlı altında toplanan şiirler arasındaki açıklık daha da derindir. Tanpınar'ı tedirgin eden de üstadın eserleri arasındaki bu bölünmedir. Bizat Tanpınar kitabında şöyle diyor: «Ona sevginden bir türbe yapmak için yazılmış yazılarımı bir araya topladığım zaman bu ayrılığın farkına vardım ve Yahya Kemal'in gazelleriyle öbür eserlerinin arasında zannedildiğinden çok büyük bağlar bulunduğunu, her iki eserin bir bütün yaptığını gördüm.» diyor. Kendi itirafıyla, Tanpınar, yıllarca Yahya Kemal'i «kendi şiir anlayışı zaviyesinden» görmüş, eski yazdıklarında onu bu görüş içinde ele almıştır. Şimdi o bu «sakat» görüşü düzeltmek, «iki dil —kendi getirdiği ile eski şiirlerimizin dilini— bu kadar mükemmellik kullanana bu şairi, bu ikilğin yarattığı ayrılığın üstünde ve bir bütün olarak mütalea etmek» zorunluğunu duymaktadır. Kitabın yazılmasındaki amaçlardan biri budur. Tanpınar bu kitapta Eflâk'ın Sokrat'ı izlemesi gibi adım adım onu bize büyük çizgileriyle vermiş, geniş bir araştırma içinde onun kendi görüşüne göre bir «portre» sini meydana getirmiştir.

Kitap Yahya Kemal'in kişiliği etrafında eski ve yeni edebiyatımıza ışık tutmaktadır. Tanpınar ilk önce Yahya Kemal'in Darülfünundaki kürsü yıllarını, büyük savaştan sonraki mütareke ve isgâl zamanlarının fikir hareketlerini, «Dergâh» a ait anılarını canlandırmakla başlıyor. Üstadın biyografisine, yazılarına ve bazı anılarına dayanarak şiirin geliştiği Paris yıllarını, o zamanki fikir ve sanat akımlarını, Yahya Kemal'de etkisi görülen Fransız şairlerini anlatıyor. Meşrutiyetten sonra İstanbul'a döndüğü zaman karşılaştığı çevreyi, o zamanki fikir ve sanat hayatını, çağdaşlarını, özellikle Ziya Gökalp'i inceliyor. Edebiyat-ı Cedide ve Tanzimat şairlerini yokluyor ve nihayet Yahya Kemal'deki etkilerini araştırmak yönünden eski edebiyatın bir tahlilini yapıyor. Kitabın son cümlesi şöyledir: «Ses şairinin Hâmid'e ve Fikret'e olan borcu eskilye olan borcunun yanın da hemen hemen bir hiçtir.» Halbuki Tanpınar, Tanzimattan, Edebiyat-ı Cedideden gelen çizgi üzerindedir

Tanpınar'a göre Yahya Kemal, «Şiiri bir zekâ işinden ziyade bir kalb işi telâkki etmekle, halk (ko nuşma) dilinde mevcut ifade güzelliklerini şiirin büyük kaynağı addetmekle, umumiyi aramasıyla ve nihayet ilhamı kabul eylemesiyle, teknikte o kadar yaklaştığı Saf Şiir estetiğinden, zannedildiğinden çok fazla uzaklaşmıştır»

Halbuki «Açık Deniz» şairi Saf Şiir etrafındaki münakaşaları «başından itibaren» benimsemiş; Baudelaire'in Mallarmé ve Valéry'nin, Abbé Brémond'un nazariyelerinden kendisine, dilin imkânlarına ve şairin bu imkânları yakalama kudretine dayanan bir estetik yapmıştı. «Hiç değilse Tanpınar kendi kozasını ördüğü çiraklık yıllarında onu böyle anlıyor, «muhteva (kapsam) ile şekli birbiriinden ayırmıyor, müzikaliteyi şiirde üstün vasıf görüyor, mükemmeliyet dediğimiz şeyi hepsinin üstünde tutuyor» diye kabul ediyordu. Çünkü son zamanlara gelinceye kadar «eserle hiç bir zıdlık göstermeyen bu tercihler, araya koyduğu büyük nüansları bile kendiliğinden siliyordu.» Sonradan onun «eski» üzerindeki ısrarını Tanpınar, tarih ve kültür hakkındaki fikirleriyle bağlantılı buluyor. Ama ne olursa olsun, bu kitapta Yahya Kemal'i bütünü ile ortaya koyan Tanpınar böylece, üstaddan ne kadar uzaklaştığını da belirtmiş oluyor. Kitabın yazılmasındaki başka bir amaç da, şüphesiz, budur.

Şimdi her ikisi de o çok sevdikleri Boğaz'da, Rumelihisarı mezarlığında, yanyana, sonu gelmeyen bir sohbe dalmış gibiler. Gönümüzden taşan sevgi, hayranlık demetlerini üstlerini örten mermerlere bırakalım.

(1) Ahmet Hamdi Tanpınar : YAHYA KEMAL, «Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti» yayınlarından, N. 2, 1963, İstanbul.

Yahya Kemal'i örten mermerlerin üzerinde şu dörtlük vardır :

“Ölüm asüde bahar ülkesidir bir rinde,
Gönlü her yerde bohurdan gibi yıllarca tüter,
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar her gece bir bülbül öter,,,”

Tanpınar'ı örten mermerlerin üzerinde de şu dörtlük okunuyor :

“Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre, geniş bir ânin
Parçalanmaz akışında,,,”

